

Araştırma Makalesi

Kıbrıs'ta Bir Despot: Isaakios Dukas Komnenos

Ergun Üstün*

(ORCID: 0000-0001-6632-1075)

Makale Gönderim Tarihi

04.01.2024

Makale Kabul Tarihi

27.03.2024

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Üstün, E., "Kıbrıs'ta Bir Despot: Isaakios Dukas Komnenos", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9/1 (Mart 2024): 798-825.

APA: Üstün, E. (2024). Kıbrıs'ta Bir Despot: Isaakios Dukas Komnenos. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 798-825.

Öz

Kıbrıs, sahip olduğu stratejik konumu ve yer altı zenginlikleri dolayısıyla tarihin her döneminde Akdeniz için önemli bir yere sahip olmuştur. Ada bu nedenle Antik Çağ'dan itibaren bölgede bulunan güçlü devletler tarafından istilaya maruz kaldığı için kendi bağımsızlığını sürdürememiştir. MÖ 58 yılından itibaren Roma İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde yer alan Kıbrıs, MS 395 yılında bu imparatorluğun ikiye ayrılmasıyla birlikte Bizans'ın (Doğu Roma) hâkimiyeti altında kalmıştır. Bu tarihten itibaren kısmen Bizans'ın hâkimiyeti altında kalan Ada, 1184 yılında I. Manuel'in yeğeni olan Isaakios Dukas Komnenos tarafından zapt edilmiştir. Kıbrıs'ta bağımsızlığını ilan eden Isaakios daha sonra bununla da yetinmeyerek Bizans tahtında meşru hak iddiasında bulunmuştur. Zira bu dönemde Bizans tahtında Komnenoslar sonrası Angelos devri başlamıştı. Bu bağlamda bir Komnenos olarak Angelos'lara karşı tahtta hak iddiasında bulunan Isaakios, Bizans tahtını ele geçirmek için ömrünün sonuna kadar mücadele etmekten geri durmayacaktır. Bu çalışmada dönemin ana kaynakları öncülüğünde Isaakios'un hayatı, ailesi, Kıbrıs idaresi ve sonrasında yaşanan gelişmeler ele alınıp tartışılacaktır.

* Dr., Araştırmacı, Türkiye, eustun28@hotmail.com.

Ph.D., Independent Researcher, Turkey.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Bizans İmparatorluğu, Isaakios Dukas Komnenos, Aslan Yürekli Richard.

A Despot in Cyprus: Isaac Ducas Comnenos

Abstract

Cyprus has always had an important place in the Mediterranean due to its strategic location and underground riches. For this reason, the island has not been able to maintain its independence as it has been subjected to invasion by powerful states in the region since ancient times. Cyprus, which was within the borders of the Roman Empire since 58 BC, remained under the rule of Byzantium (Eastern Rome) after the division of this empire into two in 395 AD. The island, which remained partially under Byzantine rule after this date, was captured by Isaac of Comnenos, the nephew of Manuel I, in 1184. Isaac later declared his independence here, but not content with this, he also claimed legitimate claim to the Byzantine throne. In this period, the post-Comnenos Angelos era had begun on the Byzantine throne. In this context, Isaac, who, as a Comnenos, claimed his right to the throne against the Angelos, would not refrain from fighting until the end of his life to seize the Byzantine throne. In this study, the life of Isaac, his family, the administration of Cyprus and the developments that took place afterwards will be discussed on the basis of the main sources of the period.

Keywords: Cyprus, Byzantine Empire, Isaac Ducas Comnenos, Richard the Lionheart.

Giriş

Akdeniz'in en büyük üçüncü adası olan Kıbrıs, sahip olduğu stratejik konum ve doğal yer altı zenginlikleriyle başta siyasi ve ekonomik olmak üzere Akdeniz dünyasında önemli bir yer tutmuştur. İlk Çağ'dan itibaren Kıbrıs; Mısırlılar, Hititler, Akalar, Dorlar, Fenikeliler, Asurlular, Persler ve Büyük İskender'in idaresi altında kalmıştır. MÖ 58 yılında Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altına giren Kıbrıs, imparatorluk MS 395 yılında ikiye ayrılınca, Bizans olarak adlandırdığımız Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınırları içinde yer almıştır.

Bizans döneminde bağımsız bir hükümet merkezi kurulmayıp Ada; Suriye, Filistin, Kilikya gibi vilayetlerin de bağlı bulunduğu Doğu Piskoposluğu'na ait *prokonsüllük*lerden biri olarak idare edilmiştir. Kıbrıs dâhil olmak üzere on beş ilin bağlı olduğu bu piskoposluğun merkezi

Antakya'ydı.¹ 749 yılında Müslüman Araplar tarafından düzenlenen deniz seferi neticesinde zapt edilen Kıbrıs, 965 yılına kadar Bizans ve Müslümanlar arasında tesis edilen ikili bir yönetim anlayışına sahip olmuştur. Bu dönemde Kıbrıs Adası, Bizans'a ödediği yıllık verginin aynısını Müslümanlara da ödemeyi kabul etmiştir. Bizans İmparatoru Nikephoros Phokas (963-969) idaresinde yeniden güç kazanan Bizans, bu dönemde Akdeniz'deki hâkimiyet sahasını Kıbrıs'ı (965) da ele geçirmek suretiyle genişletmiştir.² Böylece Kıbrıs, çalışmamızın konusunu oluşturan Isaakios Dukas Komnenos'un 1184 yılında Ada'da tesis ettiği tiranlık rejimine kadar Bizans İmparatorluğu'nca yönetilmeye devam etmiştir.

I. Manuel Komnenos'un (1143-1180) iktidar dönemi son bulduktan sonra Bizans İmparatorluğu'nda bazı sorunlar baş göstermiştir. Bu dönemde Bizans'ın özellikle Bulgarlara karşı verdiği mücadeleler, merkezi otoriteyi zayıflatmış; bu durum merkeze uzak olan bölgelerde kontrolü sağlamayı güçleştirmiştir. Diğer taraftan I. Manuel'in 1176 yılında Miryokefalon Muharebesi'nde Selçuklular tarafından mağlup edildiği unutulmamalıdır. Isaakios Dukas Komnenos, merkezi otoritenin zayıfladığı bu dönemde fırsattan istifade ederek sadece Kıbrıs'ta bağımsızlığını ilan etmekle kalmayıp aynı zamanda Bizans tahtında imparatorluk için meşru hak iddiasında bulunacaktır. Bu çalışmada öncelikle Isaakios Dukas Komnenos'un ailesi ve Kilikya valiliği yaptığı dönem değerlendirildikten sonra bir savaşta Ermeniler tarafından esir edilmesi ve esaretten kurtulduktan sonra gitmiş olduğu Kıbrıs'ta Bizans'a karşı bağımsızlığını ilan etmesi ve buradaki faaliyetleri ele alınacaktır.

Isaakios'un hayatı ve Kıbrıs'taki hâkimiyet dönemi ile ilgili olarak dönemin ana kaynaklarında yer alan bilgiler ne yazık ki oldukça sınırlı ve birbiriyle tutarsızdır. Bu durum ister istemez konunun araştırılmasında birtakım güçlükler neden olmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili olarak ülkemizde henüz müstakil bir çalışma yapılmamış olduğunu da görmekteyiz. Bununla birlikte Isaakios Dukas Komnenos'un Kıbrıs'ta bağımsızlığını ilan ederek Bizans tahtı üzerinde meşru hak iddia edecek kadar cüretkâr bir girişimde bulunması ve bu amacı doğrultusunda siyasi

¹ Hüseyin Metin, *Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış*, İstanbul, 2021, s. 76.

² Ergun Üstün, *Lusignanlar Döneminde Kıbrıs Adası (1192-1489)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2017, s. 10-12.

ittifaklar yaparak kendi adına para bastırması oldukça dikkate değerdir. Bu çalışmada Isaakios'un faaliyetleri ve dönemin Kıbrıs'ı, başta ana kaynakların ışığında, araştırma eserlerin de yardımıyla bir araya getirilerek tartışılacaktır.

Isaakios'un Kilikya Valiliği ve Esareti

Isaakios'un hayatıyla ilgili ilk bilgiye Bizanslı yazar Niketas Khoniates'in "Historia" adlı eserinde rastlamaktayız. Buna göre; Isaakios Dukas Komnenos, İmparator I. Manuel Komnenos'un ağabeyi *sebastokrator* Isaakios'un torunuydu.³ Annesi Irene tarafından Komnenos ailesine mensup olan Isaakios'un babasının kim olduğu bilinmemektedir. Bununla birlikte sahip olduğu "Dukas" adı babasıyla ilişkilendirilmektedir. 1155 yılında doğan Isaakios, 1174/5 senesinde amcası İmparator Manuel tarafından Kilikya valisi olarak görevlendirilmiştir.⁴ Isaakios, muhtemelen Kilikya valisi iken II. Toros'un kızı ile evlenmiş ve böylece Ermenilerle akrabalık bağı kurmuştur. Evlilik tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur fakat 1182 yılında III. Bohemond'a esir verilebilecek kadar çocuklarının büyümüş olduğundan yola çıkacak olursak, bu evliliğin kendisinin esir edildiği 1178 yılından önce gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Isaakios'un bu evlilikten bir kızı ve bir oğlu olmuş, 1187-1191 yılları arasında oğlu ölmüş ve geride varisi olarak yalnızca kızı kalmıştır.⁵ Bununla birlikte Isaakios'un Ermenilerle kurduğu evlilik bağı, onlar tarafından esir alınmasına engel teşkil etmemiştir. Isaakios, 1176 yılındaki Miryokelafon Muharebesi'nden sonra Selçuklular ile ittifak yapan Ermeni III. Rupen'e (1175-1187) karşı yer aldığı bir savaşta yakalanarak esir edilmiştir.

Howden'li Roger, eserinde bu olaydan şu şekilde bahsetmektedir: "... İmparator Manuel'in kız kardeşinin oğlu Isaakios adlı genç bir adam vardı. Andronikos'un imparatorluğun önde gelen adamlarına karşı suçlu olduğu zalimce davranışı görünce ondan büyük bir korku duydu ve yüzünün önünden kaçarak büyük bir ordu topladı ve

³ Niketas Khoniates, Niketas Khoniates'in Historia'sı, İstanbul, 2006, s. 75.

⁴ David M. Metcalf, "Byzantine Cyprus: 491-1191", *Cyprus Research Center*, Nicosia, (2009), s. 558.

⁵ W. H. Rudt de Collenberg, "L'Empereur Isaac de Chypre et sa fille (1155-1207)", *Byzantion*, 38/1, (1968), s. 130-131, 135.

Konya sultanıyla savaştı. Savaşta Konya sultanının yardımcısı olarak gelen Rupin tarafından esir alındı. Onu esir aldıktan sonra Konya sultanına teslim etmeyi teklif etti ancak Sultan onu almayı reddederek Rupen'e teslim etti. Rupen onu büyük bir zevkle karşılayan üstün efendisi Antakya Prensi Bohemond'a gönderdi.”⁶

Howden'li Roger, kroniğinde Isaakios'un İmparator I. Manuel'in kız kardeşinin oğlu olduğunu yazmıştır. Oysa Isaakios'un annesinin, I. Manuel'in ağabeyinin kızı Irene olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte Isaakios'un, III. Rupen tarafından esir alındıktan sonra efendisi Antakya Prinkepsi III. Bohemond'a teslim edildiği söylenmektedir. Hâlbuki bu olay 1182 yılında III. Rupen'in Antakya Prinkepsi Bohemond tarafından ele geçirilip bir yıl kadar esir tutulduktan sonra serbest bırakılması şeklinde gerçekleşmiştir. Buna göre; Antakya Prinkepsi III. Bohemond, haince bir planla III. Rupen'i yakalatarak zincire vurdurup hapse attirmiştir. Sonra bir ordu toplayarak Kilikya'yı ele geçirmek üzere saldırı başlatmış fakat Rupen'in kardeşi Leon onlara karşı direnince geri çekilmek zorunda kalmıştır. Rupen bir yıl kadar hapis kaldıktan sonra iki taraf bir miktar para ve toprak karşılığında anlaşmışlar ve böylece III. Rupen serbest bırakılmıştır.⁷

Collenberg, bu olayla ilgili olarak; 1182 yılında III. Bohemond'un, can düşmanı olan III. Rupen'i pusu kurarak esir aldığını; daha sonra sahil kasabaları, 30.000 bezant para ve Isaakios ile çocukları karşılığında Rupen'i serbest bıraktığını belirtir.⁸ Başkumandan Simbat, kaleme aldığı vekayinamesinde 1185-86 yılında III. Rupen'in kadınlarla eğlenmek üzere Antakya'ya gittiğini ve burada III. Bohemond'un onu esir ederek hapse attirdiğini yazar. Bununla birlikte Rupen, dayısı olan Babaron senyörü Baguran'a haber göndererek, kendisinin serbest bırakılıp fidyeyi tedarik etmesi için prense rehineler göndermesini rica etmiştir.⁹

⁶ Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*, (Trs. Henry T. Riley), London, 1964, s. 526.

⁷ Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac Tarihi*, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara, 1999, s. 439; Süryanî Mihail, *Süryanî Patrik Mihailin Vakayinamesi (1042-1195)*, (Çev. H. D. Andreasyan), Basılmamış eser, 1944, s. 271; Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Ankara, 2007, s. 148.

⁸ Collenberg, a.g.m. s. 133.

⁹ Simbat, *Başkumandan Simbat Vekayinamesi (951-1334)*, (Çev. H. D. Andreasyan), İstanbul, 1946, s. 62.

Başkumandan Simbat, bu olayın 1185-86 tarihleri arasında yaşandığını bildirir. Diğer kaynaklarda Isaakios'un serbest bırakılarak Kıbrıs'a ulaşması ise yaklaşık 1184 yılına denk gelmektedir. Dolayısıyla Simbat'ın burada verdiği tarih yanlıştır.

Isaakios Komnenos'un esareti hakkında bilgi veren Runciman, bu olayla ilgili olarak; Isaakios Komnenos'un Bizans İmparatoru Andronikos'a isyan ederek III. Rupen'e karşı Antakya Prinkepsi III. Bohemond'dan yardım istediğini belirtir. Bunun üzerine askeri birliklerinin Tarsus'a girmesine izin verilen Bohemond; Isaakios ve Tarsus'u önce Rupen'e satmış ise de ilerleyen zamanlarda bu hareketinden pişmanlık duymuştur. Daha sonra Tapınak Şövalyeleri, Kıbrıslıların Isaakios'un kurtuluş parasını ödeyeceklerine dair bir anlaşma yaptıktan sonra onu III. Rupen'in elinden kurtarmışlardır.¹⁰ Runciman'ın aktardıkları diğer kaynaklarla karşılaştığımızda verilen bilgilerin hatalı olduğu görülmektedir.

Isaakios'un Kıbrıs'a Gelişi ve Kıbrıs Siyaseti

Bizans İmparatoru I. Manuel 1180 yılında ölünce yerine II. Aleksios Komnenos (1180-1183) geçmişti. Bu dönemde Andronikos Komnenos onun naipliğini yapmaktaydı. Andronikos'un Isaakios'un üvey teyzesi olan Theodora Komnenos ile gönül ilişkisi bulunmaktaydı. Theodora, İmparator Manuel'in kardeşlerinden sebastokrator Isaakios'un kızı olup eşi eski Kudüs Kralı III. Baudouin hayatını kaybettiği için dul kalmıştı.¹¹ Sur'lu Willermus ve Ernoul'un kroniklerinde Theodora'nın eşi Baudouin ölünce kendisine Akka ve civar bölgenin gelirinin verildiği ve Andronikos'un buraya gelerek Theodora'yı alıp Müslümanların bölgesine götürdüğü belirtilir.¹²

I. Manuel'in ölümünden sonra Doğu'da adeta kaderine terk edilen ve daha önce değindiğimiz üzere bir savaşta Ermeniler tarafından esir edilen Isaakios için Andronikos'un Bizans naipliği, kendisinin esaretten

¹⁰ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, (Çev. Fikret Işıltan), II, Ankara, 2008, s. 360.

¹¹ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, (Çev. Fikret Işıltan), Ankara, 2020, s. 97; I. Kinnamos, *Ionannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, (Çev. Işın Demirkent), Ankara, 2020, s. 181.

¹² Ernoul, *Ernoul Kroniği*, (Çev. Ahmet Deniz Altunbaş). İstanbul, 2019, s. 30; Willermus, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, (Çev. Ergin Ayan), İstanbul, 2019, s. 184.

kurtulmasına vesile olmuştur. Teyzesi Theodora'nın aracılığıyla Isaakios Komnenos'un kurtuluş fidyесinin yarısı İmparator Andronikos tarafından ödenmekle birlikte kalan kısmını Kıbrıs'tan toplaması için kendisine izin verilmiştir. Tapınak Şövalyeleri, Isaakios'un kalan fidyeyi ödemesi için kendisine kefil olmuşlar ve onun çocukları ödeme tamamlanincaya kadar III. Bohemond'un yanında esir olarak tutulmuşlardır.¹³

Howden'li Roger, Isaakios'un III. Bohemond'a kalan borcu ve esir alınan ailesi hakkında; Isaakios'un zindandan kurtularak Kıbrıs'a geldiğini ve Ada'nın ileri gelenlerinin onu burada kabul ederek hükümdarları yaptıklarını belirtir. Daha sonra Isaakios'un bundan gurur duyarak kendisine bir imparatorluk tacı yaptırdığından ve kendi kendine taç giydirerek "imparator" unvanı aldığını söyler. Bununla birlikte Antakya prensi, ondan ödenmemiş otuz bin bezant için kendisine elçi gönderir fakat Isaakios parayı onlara teslim etmeyi reddeder. Isaakios, prensin elçilerini geri gönderir ve parayı Antakya prensine iletmek üzere Tapınak Şövalyeleri'ne teslim eder. Korsanlar bu parayı Tapınakçılardan alıkoynunca; Isaaakios bunun Antakya prensinin entrikasıyla yapıldığını iddia ederek bu parayı bir daha ödemeyeceğine yemin eder. Bunun sonucunda oğlu ve kızı, Antakya prensinin elinde iki yıl daha rehin kalır fakat sonunda prens, Isaakios'un rehinelerini kurtarmayacağını anlayarak onları serbest bıraktığını bildirir.¹⁴

Niketas Khoniates, Isaakios'un esaretten nasıl kurtulduğundan ve Kıbrıs'a geldikten sonra buradaki faaliyetlerinden bahsetmektedir. Buna göre; teyzesi Theodora'nın gönül ilişkisi bulunan Andronikos'a ısrar etmesi sonucu Isaakios'un esaretten kurtulup eve geri dönmesi için fidye ödenmesine karar verilir. Theodora dışında Isaakios'un kurtulması için onun annesinin kız kardeşlerinden biri ile evli olan Konstantinos Makrodukas ile yine onun yakın akrabası ve arkadaşı olan Andronikos Dukas, Andronikos'a Isaakios'a yardım etmesi için kefil olurlar. Andronikos'a boyun eğmek istemeyen Isaakios, akrabalarını ve arkadaşlarını dinlemeyerek İstanbul'a geri dönmeyi reddeder. Serbest kalması için merkezden gönderilen para ile kendine asker ve malzeme tedarik eden Isaakios, Kıbrıs'a yönelir. Kıbrıs'ta kendisinin imparator

¹³ Collenberg, a.g.m. s. 134.

¹⁴ Roger de Hoveden, a.g.e. s. 526-527.

tarafından gönderilen yasal idareci olduğunu söyler ve Ada halkına sahte imparatorluk fermanları okutarak burada hâkimiyet sağlar.¹⁵ Isaakios'un Kıbrıs idaresini nasıl ve ne şekilde ele geçirdiğiyle ilgili olarak bilinen ve en kabul gören versiyonu Khoniates'in eserinde yer alan kısımdır.

Andronikos Komnenos genç II. Aleksios'un naibi olduğunda Isaakios, 30.000'i peşin olmak üzere 60.000 bezantlık bir fidye ödemesi ayarlayan Andronikos'un eşi Theodora'nın kefaletiyle serbest bırakılmıştır. Tapınak Şövalyeleri, ödenmemiş olan 30.000 bezant için kendisine kefil olmuşlardır. Isaakios, 1183 veya 1184 yılı başlarında Kıbrıs'a yelken açmış ve burada söz verilen meblağı vergilendirme yoluyla halktan hızla toplamıştır. Diğer taraftan onun kendisini Ada halkına ne şekilde kabul ettirdiği konusu belirsizliğini korumaktadır. Kıbrıs'a hangi sıfatla gelmişti? Vali olarak mı atanmıştı? Kimin yerine geçmişti? Bunların hiçbiri net değildir fakat kesin olan kendisinin imparatorluk tarafından onaylandığı gibi, sakinlerinden vergi alabildiği Kıbrıs'ta kabul görmüş olduğu gerçeğidir. Diğer taraftan Isaakios, taç giymek için kilisenin üzerine düşeni yapmasını sağlamıştır. Böylece yarı bağımsız bir otoriteyle hareket eden Kıbrıs başpiskoposu, Isaakios'u taçlandırmıştır.¹⁶

Bir Bizans imparatorunun meşru olarak tanınabilmesi için halk, din adamları ve ordu tarafından tanınması ve bir patrik tarafından taç giydirilmesi gerekiyordu. İstanbul, Antakya, Kudüs ve İskenderiye'deki dört patriğin yanı sıra, Kıbrıs başpiskoposu otosefal¹⁷ bir kilisenin lideri olarak ayrıcalıklar talep edebilirdi. Bu nedenle Kıbrıs Başpiskoposunun bahsettiği taç giyme töreninin, İstanbul Patriği'nin başkanlık ettiği tahta çıkma kadar değerli olduğunu düşünebiliriz.¹⁸ Bu bağlamda Bizans'a karşı bağımsızlığını ilan edip ayrıca imparatorluk tahtında meşru hak iddiasında bulunan Isaakios'un Komnenos ailesine mensup bir asilzade olarak böyle bir talepte bulunması oldukça olağan bir durum olarak gözükmektedir. Niketas Khoniates'in onu gaspçı bir despot olarak

¹⁵ Khoniates, a.g.e. 2006, s. 76-77.

¹⁶ Metcalf, a.g.m. s. 558-559.

¹⁷ Ortodokslukta seçimini kendilerinin yaptığı bir baş tarafından yönetilen otosefal kiliseler bağımsız ve tamamen hürdürler.

¹⁸ Collenberg, a.g.m. s. 137.

göstermesi gerçekte nesnel bir bakış açısı yansıtmamaktadır. Khoniates'in eserinde mevcut Bizans imparatoru yanlısı bir tutuma sahip olması normal bir durumdur. Diğer taraftan Isaakios'un Kıbrıs'ta Bizans'a karşı bağımsızlığını ilan etmesi ve imparatorluk tahtında hak iddiasında bulunmasıyla birlikte kendisinin Kıbrıs'ta sergilemiş olduğu yönetimin despotça olmadığını iddia edemeyiz. Dolayısıyla Isaakios'un Bizans tahtında hak iddiasında bulunması onun Kıbrıs'ta yaptıklarını meşrulaştırmaz.

Süryani Mihail, Kıbrıs'ta Isaakios'un bağımsızlığını ilan etmesiyle ilgili olarak bilgi verir. Buna göre; Isaakios'un Bizans imparatoruna karşı isyan ederek Rum piskoposlarına seçtiği bir patrik tarafından imparator olarak takdis edildiğini belirtir. Bununla birlikte Kıbrıs'ta ilan edilen bu imparatorla patriğin, İngiltere Kralı Richard'ın Kıbrıs'ı zapt ettiği zamana kadar İstanbul imparatoruna ve patriğine muhalif olarak orada kaldığını ve Richard'ın Kıbrıs'ı zapt ettikten sonra, Isaakios'u zincirle bağlayıp Antakya'nın yakınında bulunan bir kalede hapsedtiğini söyler.¹⁹ Süryani Mihail'in Isaakios ile ilgili verdiği bu bilgilerin yüzeysel olmakla birlikte tutarlı olduğu görülmektedir.

Isaakios'un muhtemelen 1184 yılında Kıbrıs'a gelerek kendisini buradakilere kabul ettirdikten sonra 1185 yılında bağımsızlığını ilan edip "imparator" unvanını aldığı anlaşılmaktadır. 1183-1185 yıllarında Bizans imparatoru olmayı başaran Andronikos Komnenos, Isaakios'un imparatorluğa karşı isyan edip Kıbrıs'ta bağımsızlığını ilan ettiğini öğrenince bir hayli öfkelenmiş fakat imparatorluk bu sırada Kıbrıs'a bir sefer düzenleyerek buna engel olabilecek durumda değildir. Merkezde halledilmesi gereken çok daha önemli işler vardı. Büyük ihtimalle Isaakios da merkezin içinde bulunduğu çaresizliğin vermiş olduğu özgüvenle Kıbrıs'ta bağımsızlık iddia edebilecek cesareti kendinde bulabilmişti. Andronikos, Isaakios'a karşı elinden bir şey gelmediğini görünce, onun yerine İstanbul'da bulunan yakınlarını cezalandırmayı seçmiştir. Isaakios'un eniştesi Konstantinos Makrodukas ve Andronikos Dukas'ı yargılamışlardır. Makrodukas ve Dukas, buldukları hapisneden çıkarılarak diğer hüküm giymiş suçluların yanına koyulmuşlardır. Bu sırada Andronikos'un fanatik bir destekçisi olan Stephanos adlı bir kişi eline aldığı büyük bir taş Makrodukas'a doğru

¹⁹ Süryani Mihail, a.g.e. s. 227.

fırlatmıştır. Diğer yandan aynı şeyi yapmaları için yanında bulunanları zorlamıştır. Stephan osonlara taş atmayanların Andronikos'a sadakatsizlikle suçlanacağını söylemiştir. Bunun üzerine orada bulunan kalabalık, Konstantinos Makrodukas ve Andronikos Dukas'ı taşıyarak üzerlerinde adeta bir tepe oluşturmuşlardır fakat ikisinin halen nefes almakta oldukları görülünce onlar Mangana Manastırı'nın karşısında bulunan yüksek kayalıklara götürülerek kazığa çakılmışlardır.²⁰ Böylece Isaakios'un imparatora karşı Kıbrıs'ta bağımsızlığını ilan etmesinin bedeli ona kefil olanlar tarafından canlarıyla ödenmişti.

Kıbrıslılar (*Kypriotlar*), Bizanslılarca ayrı bir halk olarak görülüyorlardı. St. Barnabas kiliseleri otosefal idi. Kıbrıs, Bizans İmparatorluğu'nun en uç sınırında yer alıyordu ve bu nedenle Ada'nın çıkarları İstanbul'dan çok bölgedeki Haçlı devletleri ve Kilikya Ermeni Devleti'ni ilgilendirmekteydi. Ada, Bizans hükümeti açısından kendisine bağlı bir yer olmaktan ziyade bir sömürge bölgesi olarak kabul ediliyordu. Valileri İstanbul'dan gönderilmekteydi ve yerel olarak seçilmezdi. Bizans hükümeti esas olarak vergilendirme yoluyla Ada'dan alabildiğinin en fazlasını almakla ilgileniyordu ve bunu yapmak için Kıbrıs halkına kötü davranmaktaydılar.²¹

Kıbrıs'ta hâkimiyet kurup bağımsızlığını ilan eden Isaakios, zamanla sergilemiş olduğu yönetimle Kıbrıslılara adeta Bizans idaresini mumla aratır oldu. Khoniates, onun Kıbrıs yönetimiyle ilgili olarak; *"Fakat çok geçmeden kendisinin bir zorba olduğu açıkça ortaya çıktı. İçinde gizlediği ama mevcudiyeti var olan sertliğini arkasında sakladığı maskesi düştü. Kıbrıs halkına karşı vahşetle ve insafsızca davranmaya başladı. Geçen her saat döktüğü masum kanlarıyla kendini kirletti. İnsanların hayatlarını mahvetti... Bu korkunç ve lanet olası çapkın, kanunsuz olarak evlilik yataklarını kirletti; bakireleri kirletti. Hakkı olmadığı halde Kıbrıslı ileri gelenlerin evlerini yağmaladı ve insanlar bütün varlıklarını kaybettiler"* diye belirtir.²² Isaakios'un Kıbrıs idaresi boyunca halka işkence yaptığı, onların mallarını gasp ettiği gibi sayısız suçlamalarla itham edildiğini kaynaklarda görmekteyiz. Isaakios hakkında yazılanların bir kısmı abartılı ya da yanlış olsa bile sonuç itibarıyla Kıbrıs'ta sergilediği zorbalığın gerçek olduğu aşikârdır.

²⁰ Khoniates, a.g.e. 2006, s. 78-81.

²¹ M. Angold, *The Byzantine Empire, 1025-1204*, London, 1997, s. 308-309.

²² Khoniates, a.g.e. 2006, s. 77.

Andronikos, Bizans tahtına geçtikten kısa bir süre sonra kendisine karşı gelişen bir isyan sonucu hipodromda toplanan öfkeli kalabalık tarafından yakalanarak öldürülmüştür. Ondan sonra tahta II. Isaakios Angelos (1185-1195) geçmiştir. Angelos, Bizans tahtına geçtikten sonra Kıbrıs'ta bağımsızlığını ilan eden Isaakios'a karşı 1186 yılında Amiral Ioannes Kontostephanos komutasında yetmiş gemilik bir filo göndermiştir. Isaakios, Bizans tarafından kendisine karşı koymak üzere gönderilen bu filodan zamanında haberdar olmuştu. Sicilya Kralı II. William ile ittifak kuran Isaakios, Sicilyalı Amiral Margarito'nun komutasındaki filo ile Bizanslılara karşı koymayı başarmıştır. Kendisi karaya çıkanlara saldırıp onları esir alırken, Margarito boş kalan Bizans gemilerini ele geçirerek kendisine teslim etmiştir. Isaakios, mahkûmlardan bazılarını (eski öğretmeni Basileios Rentakenos dâhil) kılıçtan geçirmiş ve diğerlerini hizmetinde tutmuştur. Bununla birlikte esir alınan Bizanslı komutanlar Amiral Margarito'ya verilmiştir.²³ Böylece Isaakios, Sicilya Kralı II. William ile kurduğu bu ittifak sonucu Kıbrıs üzerindeki Bizans tehdidini uzun bir süre için bertaraf etmiş olmuştur.

Kaynaklarda Isaakios'un Kıbrıs'ı ele geçirdiği ve kaybettiği dönemler haricinde idarede kaldığı yaklaşık yedi yıllık süre zarfına ait bilgiler yok denecek kadar azdır. Bununla birlikte bu döneme dair tek istisna, nümizmatik kanıtlardır. Meşru imparator olma iddiasındaki Isaakios, kendi adına sikkeler bastırmıştır. Isaakios'un imparatorluk güçlerinin sefer sandığını ele geçirerek, kendi parasını ilk kez bu metal kaynağıyla bastırdığı belirtilir. Madeni paralar birbirini takip eden dört baskı halinde tasnif edilmiş ve iki darphane arasında paylaştırılmıştır. Lefkoşa'daki ana darphane, saltanata ait toplam hacmin yüzde seksenini oluşturuyordu. İkinci darphane büyük olasılıkla Limasol'da bulunmaktaydı. Komnenos emsaline çok yakın bir biçimde Isaakios'un madeni paralarının tasarımları, I. Manuel ve Andronikos'un paralarında bulunan görüntüleri kasıtlı olarak yansıtmaktadır. Böylece onun Komnenos ailesine mensup biri olarak açıkça İmparator Angelos'a olan düşmanlığını ve saygısızlığını göstermektedir.²⁴ Bununla birlikte bu

²³ Khoniates, a.g.e. 2006, s. 169-170; George Hill, *A History of Cyprus*, I, Cambridge, 1940, s. 314.

²⁴ Metcalf, a.g.m. s. 560-562.

kadar küçük bir Ada'da birden fazla darphane kurulup kurulmadığı kesin değildir. İki farklı darphanenin bulunduğu iddiası stil ve tip çeşitliliğinden veya yeni kurulan bir darphane tarafından geçmişleri ve yeterlilikleri farklı olan birkaç kalıpcının işe alınmasından kaynaklanmış olabilir.²⁵

Isaakios'un günlük kullanım için önemli miktarda para tesis ettiği ve aslında hükümdarlığı sırasında Ada'da canlı bir para ekonomisinin olduğu açıktır. Altın sikke (*elektrum*) aşırı derecede azdır; sadece dört örneği bilinmektedir. Belli ki Isaakios, herhangi bir miktarda altın para bastıramamıştır. Görünüşe göre altın paralar günlük madeni paraların aksine yaygın olarak dolaşıma girememişlerdir. Isaakios'un kıymetli madeni paralarının, onları götürerek Kıbrıs'tan kaçmak isteyebilecekleri güne kadar onunla beraber gelecek zenginlerce hızla tedavülden çekilerek hazine sandıklarında saklanmış olmaları ihtimal dâhilindedir.²⁶

Isaakios'un bastırıldığı paralar onun kendisiyle alakalı ve imparatorluk politikası adına önemli bilgiler elde etmemizi sağlamaktadır. O, İmparator Andronikos Komnenos'un zamanında yani Ekim 1185'e kadar; "*Isaakios Dukas Despotes*" adını kullanır. Daha sonra II. Isaakios Angelos (1185-1195) döneminde ise Komnenos hanedanının bir üyesi olarak kendisini meşru hanedanın tek temsilcisi olarak görmüştür. Angelos döneminde Dukas adını bırakıp Komnenos adını almış olan Isaakios, Kıbrıs'ın kaybından sonra bile "imparatorluk haklarından" feragat etmeyip ilerleyen bölümde ele alacağımız üzere III. Aleksios Angelos'u (1195-1203) imparator olarak tanımamıştır.²⁷

1188 yılında Sicilya ile Bizans arasında barış sağlanmıştı. Böylece Kıbrıs'taki Sicilya filosu geri çekilmişti. Isaakios şimdi İstanbul'dan gelebilecek bir saldırıya açık hale geldiği için Eyyubi Sultanı Selahaddin'i kendi yanına çekmeye çalışmıştır. Diğer taraftan Bizans aynı şekilde Selahaddin ile ittifak kurma gayreti göstermiştir. Sultan Selahaddin ise Kıbrıs'a aktif olarak müdahale etmek istememiştir. Nitekim Nisan 1191'de Selahaddin Eyyubi tarafından fethedilen Lazkiye vatandaşları

²⁵ P. Grierson, *Byzantine Coins*, Berkeley and Los Angeles, 1982, s. 235.

²⁶ Metcalf, a.g.m. s. 562.

²⁷ Collenberg, a.g.m. s. 138.

Kıbrıs'a bir baskın düzenlemişlerdir. Ada'nın limanlarını yağmaladıkları, esirler ve büyük ganimetler götürdükleri iddia edilmiştir.²⁸

Isaakios'un Sicilya ile olan ittifakı taraflar arasında bir evlilik ittifakına yapılmasına vesile olmuştur. Isaakios'un ilk karısı Rupen prensesinin 1184 yılında öldüğü ya da ondan boşanıp memleketinde kaldığı varsayılmaktadır. Isaakios'un daha sonra Sicilya Kralı I. William'in gayri meşru kızlarından biriyle muhtemelen 1191 yılında evlendiği belirtilir.²⁹ Bizans'a karşı Isaakios ile ittifak yapan Norman Kralı II. William 1189 yılında ölmüştü. Daha sonra onun yerine gayrimeşru Tancred kral olarak geçmişti. Taraflar arasında gerçekleştiği söylenen bu evlilikle ilgili kesin bir kanıt yoktur. Bununla birlikte iki taraf arasında böyle bir siyasi evliliğin gerçekleşmesi muhtemel gözükmektedir.

Aslan Yürekli Richard'ın Kıbrıs'ı Zaptı ve Isaakios'un Sonu

1191 yılına gelindiğinde Isaakios, ağır vergilendirme ve müsadere politikalarıyla Kıbrıslıların sempatisini büyük oranda kaybetmişti. Yukarıda değindiğimiz üzere Isaakios'un genç kadınlara tecavüz ettiği ve insanları uzuvlarını keserek cezalandırdığı vb. iddialar da onun kötü ve şiddet yanlısı bir adam olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Isaakios muhtemelen ahlaksız bir despottu ve zorba olma yolunda ilerliyordu. Kaynaklarda Isaakios'un kızgın iken alt çenesinin sürekli titrediği ve kaynayan bir çaydanlık gibi sesler çıkardığı söylenir. Bununla birlikte onun yetenekli bir devlet adamı olduğunu da belirtmek gerekir.³⁰

1187 yılında Kudüs şehri Sultan Selahaddin tarafından Haçlılardan geri alınmıştı. Bu durum Avrupa'da büyük bir infial yaratmıştır. Papa'nın çağrısı sonucu Avrupa'da Kudüs'ü Müslümanların elinden kurtarmak için yeni bir Haçlı Seferi düzenlenmesine karar verilmiştir. Tarihte III. Haçlı Seferi (1189-1192) olarak bilinen bu sefere katılacak olanlardan birisi de "Aslan Yürekli" lakabıyla tanınan İngiltere Kralı Richard idi. Deniz yoluyla sefere çıkan Aslan Yürekli Richard, her ne kadar Kudüs'ü zapt etmeyi başaramamış olsa da Kıbrıs'ın kaderini tamamen değiştirecek bir sonun başlangıcına yol açmıştır.

²⁸ Metcalf, a.g.m. s. 560-561.

²⁹ Collenberg, a.g.m. s. 145.

³⁰ Metcalf, a.g.m. s. 560-561.

Aslan Yürekli Richard, 10 Nisan 1191 tarihinde Akka'ya gitmek üzere askerleri ile birlikte Messina'dan denize açılmıştı. Richard'ın gemilerinin birinde nişanlısı Berengaria ile kız kardeşi Joanna da bulunmaktaydılar. Yolculuk boyunca şiddetli fırtınalara maruz kalan gemiler birbirlerinden koptular. Richard'ın bulunduğu gemi büyük bir fırtınaya yakalandı ve bu fırtına eşliğinde güçlükle de olsa Rodos Adası'na ulaşabilmişti. Richard, deniz kendisini tuttuğu için 22 Nisan'dan 1 Mayıs gününe kadar burada kalarak dinlenme fırsatı bulmuştu. O, Rodos'ta bulunduğu sırada Joanna ve Berengaria'nın içinde buldukları gemi ile başka iki gemi daha Kıbrıs'a sürüklenmişlerdi. Joanna ve Berengaria'nın buldukları gemi, buradaki Limasol limanına yaklaşarak demirleme fırsatı bulmuştu. Diğer iki gemi ise kayalara çarparak batmıştı. Kurtulan askerler karaya çıkar çıkmaz Isaakios Komnenos tarafından tutuklanmışlardır. Isaakios, daha sonra Limasol limanına demirleyen gemiye bir görevli göndererek Richard'ın kız kardeşi ile nişanlısını karaya çıkmaya davet etmiş fakat onlar bu teklifi reddetmişlerdir. Bunun üzerine gemidekilerin gıda ve tatlı su temin etmelerine izin verilmemiştir.³¹

Aslan Yürekli Richard, kız kardeşi ve nişanlısına karşı yapılan bu kötü muameleden haberdar olunca büyük bir öfkeye kapılmıştır. Kıbrıs'a varır varmaz Limasol limanından karaya asker çıkartmış ve şehre saldırmıştır. Limasol'da bulunan Latin tüccarlar ile Isaakios'un yönetiminden nefret eden Kıbrıslılar, Richard'ı bir kurtarıcı gibi karşılamışlardır. Isaakios bu sırada Kilani kasabasına çekilmiştir. Richard ile müzakere yapmak istediğini bildiren Isaakios güven içinde Richard'ın karargâhına gelmiştir. Burada Richard'ın zararını telafi etmeyi ve İngiliz askerlerine gümrük ödemediği yiyecek satın almalarına izin vermeyi teklif etmiştir. Isaakios, Ada'dan ayrılmayacak ve kızını rehine olarak Richard'a yollayacaktır.³²

Collenberg, taraflar arasındaki anlaşma şartları ile ilgili olarak; Isaakios'un, her zaman açgözlü olan kralın kasasına, tarihçilere göre 500'den 3500'e ve hatta 20000 Mark'a kadar değişen bir meblağı ödeyeceğine söz verdiğini belirtir. Bununla birlikte Ada'nın kalelerini

³¹ Peter W. Edbury, *The Kingdom of Cyprus and Crusades, 1191-1373*, Cambridge, 1994, s. 5-6; Seyhun Şahin, Ergun Üstün, "Kıbrıs Adası'nda Haçlı Hâkimiyetinin Kuruluşu", *Cappadocia Journal and History of Social Sciences*, 7, 2016, s. 269; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, (Çev. Fikret Işıltan), III, Ankara, 2008, s. 38-39.

³² Üstün, a.g.t. s. 19.

teslim edeceğine, 50 (veya 500) atlıyı ve 500 piyadeyi Richard'ın emrine vereceğine ve tek kızını rehin olarak vereceğine söz vermişti. Ayrıca kızını emriyle evlenmesi için varisi olan Richard'a verdi. Böylece Kıbrıs, varisin kocasını seçme hakkına sahip olan kişi, Isaakios'un elindeki bir tür İngiliz vassalı haline gelecekti.³³ Collenberg'in belirttiği şartlar doğruysa, Richard'ın dolaylı olarak Kıbrıs'ı kendi hegemonyası altına almak istediği ve Isaakios'u çaresiz bıraktığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Isaakios'un Richard'a yalnızca gücü ve niyetleri hakkında bilgi sahibi olmak için görüştüğü iddia edilmektedir. Isaakios aynı gece Kolossi Kalesi'ne geri dönmüş ve oradan Richard'a Ada'yı gecikmeksizin terk etmesini talep eden aşağılayıcı bir mesaj göndermiştir. Isaakios'un bu tutumuna oldukça öfkelenen Richard, o zamana kadar gemilerde kalan atlarını indirtmiş ve Isaakios'un karargâhına saldırmıştır. Burada imparatorluk sancağı da dâhil olmak üzere elde ettiği muazzam bir ganimetle geri dönmüştür.³⁴

Richard'ın Kıbrıs'taki faaliyetlerine değinen İbn Şeddad, bu konu hakkında değerli bilgiler verir. Buna göre Richard, Kıbrıs'a ulaşınca burayı hükmü altına almadan gitmeyi uygun görmediği için Ada'ya inip savaşıyordu. Buna karşın Kıbrıs'ı idare eden Isaakios, ona karşı kalabalık bir halk kitlesini toplamış ve direnerek şiddetlice savaşıyordu. Bunun üzerine Richard Akka'daki Frenk askerlerinden bir takviye birliğinin gönderilmesini istemiştir. Böylece Kral, Richard'a yardım etmeleri için beraberinde yüz atmış süvariyle birlikte kardeşini gönderdiğini söyler.³⁵ Richard'ın Kıbrıs'ı zaptıyla ilgili olarak İbn Şeddad'ın anlattıkları diğer kaynaklarla farklılık arz etmektedir. İbn Şeddad, Isaakios'un Ada halkı ile birlikte Richard'a karşı savaşıp direndiğini belirtir. Oysaki diğer kaynaklarda yer alan bilgilere göre Isaakios idaresinden şikâyetçi olan halk Ada'ya gelen Richard'ı bir düşman olarak değil, kurtarıcı olarak görmüştür.

Bilindiği üzere Richard'ın Doğu'ya gelmesindeki asıl amaç Kudüs için mücadele etmektir. Kıbrıs meselesi, şayet kaynaklardaki anlatılar doğru ve Richard'ın buraya gelmeden önce Kıbrıs'la ilgili bir tasavvuru yoksa

³³ Collenberg, a.g.m. s. 149.

³⁴ Hill, a.g.e. s. 318.

³⁵ Bahaddin bin-Şeddad, *Selahaddin-i Eyyubi*, (Çev. Mehmet Selim Bilge), Diyarbakır, 2015, s. 234.

tamamen kendiliğinden gelişen olaylar neticesinde şekillenmişti. Bununla birlikte Richard, Ada'ya çıktuktan sonra onun stratejik önemini kavrayıp burayı ele geçirmek istemiş de olabilir. Baraton bu konuyla ilgili olarak; Richard, Kıbrıs'a saldırmaya Rodos'ta karar verdiğini belirtir. Buna göre Richard'ın, II. Isaakios Angelos tarafından kontrol edilen bir Ada olan ve Doğu'dan düzenlenen bir deniz saldırısına karşı İstanbul'un ilk savunma hattı olan Rodos'ta mola vermesi olayda belirleyicidir. Isaakios Komnenos'u çok sayıda ahlaksızlıkla ve özellikle Selahaddin'in müttefiki olmakla suçlayanlar Rodoslulardı.³⁶ Richard'ın Kıbrıs'ı ele geçirme ile ilgili düşüncesinin nasıl ve ne zaman oluştuğu belirsizliğini korumakla birlikte açık olan şey, onun bu Ada üzerinde belirli bir menfaat elde etmeden Akka'ya gitmeyeceği gerçeğiydi.

Richard, Akka'ya bir gemi yollayarak kısa süre içinde orada olacağını bildirmişti. 11 Mayıs 1191 tarihinde Richard'a destek vermek amacıyla eski Kudüs Kralı Lusignan'lı Guy ve kardeşi Geoffroi, Antakya Prinkepsi Bohemund ve oğlu Raymond, Rupen Hanedanı'ndan Ermeni Leo gibi birçok asilzade ile nüfuzlu Tapınak Şövalyeleri, Limasol limanına gelmişlerdir. Aslan Yürekli Richard, 12 Mayıs günü nişanlısı Berengaria ile Limasol'daki St. Georgius Kilisesi'nde evlenmişti. Richard daha sonra, yanına gelen asilzadelerin desteği ile Ada'yı tamamen ele geçirmeye karar vermişti.³⁷ Bahaddin bin-Şeddad'ın bahsettiği gibi Richard'ın Kıbrıs'ı ele geçirmek için Akka'daki destekçilerinden yardım istemiş olması muhtemeldir.

Isaakios, durumun ciddiyetini kavrayınca hemen Gazimağusa'ya gitmiştir. İngilizler, Isaakios'u karadan ve denizden takip etmişlerdir. Isaakios, burayı savunmamış ve Lefkoşa'ya çekilmiştir. Bu sırada karısı ve kızını Girne Kalesi'ne yollamıştır. Isaakios, Richard'a saldırmak için Gazimağusa üzerine harekete geçmiştir. Richard'ın birlikleri, Isaakios'u Tremithos köyü yakınlarında bozguna uğratmışlardır. Isaakios bozguna uğrayınca müstahkem bir mevki olan Kantara'ya kaçmıştır. Richard ise bu sırada Lefkoşa'ya girmiştir. Kıbrıslılar, bu süreçte Isaakios'a karşı yapılan saldırılara ilgisiz kalmışlardır.³⁸ Onlar belli ki Isaakios'un zalimane

³⁶ E. Baraton, "Histoie D'une Imposture: Isaac Doukas Comnène "Empereur De Chypre", *Collana Confronti su Bisanzio*, 7, (2019), s. 19.

³⁷ Şahin; Üstün, a.g.m. s. 270.

³⁸ Runciman, a.g.e. III, s. 40.

idaresinden bıkmış olup şimdi Haçlılardan medet ummuşlardı. Richard Lefkoşa'da bulunduğu sırada hastalanınca ordunun başına Lusignan'lı Guy geçmiştir. Guy, Girne Kalesi'ne saldırıp burada bulunan Isaakios'un ailesini esir almayı başarmıştır. Haçlı kuvvetleri daha sonra St. Hilarion ve Bufavento kalelerini kuşatmaya başlamışlardır. Bu sırada ailesi esir alınıp halkı tarafından sahipsiz bırakılan Isaakios'un sınırları iyice bozulmuştu. Isaakios tüm olanlara daha fazla dayanamayıp herhangi bir şart sunmadan Richard'a teslim olmuştur.³⁹

Amadi kroniğinde Richard'ın Kıbrıs'ı zapt etmesiyle ilgili geniş bilgiye yer verilmektedir: *"Bu adam, (I. Richard) Sultan Selahaddin'in daha önce 1190 yılında Lusignan'lı Guy'dan ele geçirdiği Kudüs'e yardım etmek için büyük bir donanmayla geldi ve Limasol'a vardı. Orada Isaakios adındaki Kıbrıs dükü kalıyordu; Bizans imparatoru tarafından oraya gönderilen ahlaksız ve şehvet düşkünü bir adamdı. Richard'ın geldiğini duyunca ona katılmayıp şehri terk etti ve silah kullanmayı bilen adamlarını da yanına alarak kaçtı... Richard iki gün sonra, kaldığı yer olan Kilani'deki Dük Isaakios'a iki Yunan keşişi gönderdi ve onlara; topraklarını terk edip kendisinden kaçmasına çok şaşırıldığını iletmelerini istedi... Isaakios, sağ salim gelip geri dönebilmesi için şövalyelerinden biri aracılığıyla ona güvenlik sözü verirse gelip onu göreceğini ve onunla konuşacağını söyledi. Kral ona Normandiya'dan Preaux'lu William adında bir soylu gönderdi ve o da istendiği gibi ona sadakat sözü verdi..."*⁴⁰ Kral tercümanlar aracılığıyla onunla çeşitli konularda konuştu ve sonunda şöyle dedi: *'Lord Dük, kutsal şehrin kaybına ve Hıristiyanların yok edilmesine tanık olan sizin, onlara hiçbir zaman öğüt ya da yardım önermemiş olmanıza çok şaşırıyorum. Gerçekten de düşmanca davrandınız çünkü onlara yardıma gidenlerin çoğuna zarar verdiniz ve onları engellediniz. Bu yüzden Tanrı ve Hıristiyan âlemi adına size sesleniyor ve çağrıda bulunuyorum: 'Bu ihmalkârlığı ve hayırseverlikten yoksunluğu düzeltin ve savaşa şahsen gelin ve mümkün olduğunca çok insan getirin ve ordu için erzak satın almak üzere buraya gelenleri geçiş ücretlerinden muaf tutun. Bu şekilde onurunuz ve yararınız için hareket edecek, Tanrı'nın ve dünyanın övgüsünü kazanacak ve zaten edinilmiş olan kötü şöhreti düzeltereksiniz'.*⁴¹

³⁹ Runciman, a.g.e. III, s. 40.

⁴⁰ Amadi, *The Chronicle of Amadi*, (Trs. Nicholas Coureas, Peter W. Edbury), Nicosia, 2015, s. 80.

⁴¹ Amadi, a.g.e. s. 80.

Kıbrıs Lordu, Kral Richard'ın kendisine söylediklerini duyunca büyük bir endişeye kapıldı ama yüreğindeki sırları elinden geldiğince bastırarak cevap verdi: 'Lordum, söyledikleriniz için teşekkür ederim çünkü bunları yapabildiğim zaman büyük bir kazanç ve onur elde edeceğimi biliyor ve anlıyorum ama bu toprakları terk edersem bir daha asla geri dönemem çünkü İstanbul İmparatoru bu konuda bana iftira atacak ve şimdi beni efendileri olarak gören halk o zaman bana karşı çıkacak ama diğer şeylere gelince, onları seve seve yapacağım; Akka alınana kadar sizin için 200 silahlı adam bulduracağım ve Kıbrıs'a erzak almaya gelen herkes harçlardan muaf tutulacak'. Bunun üzerine kral, 'Bu da olur, ama bana garanti vermenizi istiyorum' dedi. Isaakios; 'size kızımı rehin olarak vereceğim' diye cevap verdi. Kral memnun oldu ve kalktılar. Isaakios daha sonra verdiği sözü tutamayacağını düşündü ve oradan kaçarak tüm ordusuyla birlikte Lefkoşa'ya doğru yola koyuldu. İngiltere Kralı yelken açtı ve Gazimağusa'ya gitti ve adamlarının büyük bir kısmını karaya çıkardı. Lefkoşa'ya doğru ilerlerken Dük Isaakios'un ordusuyla karşılaştılar; orada savaşa girildi ve Dük'ün ordusu bozguna uğratıldı. Dük esir alındı ve kralın huzuruna çıkarıldı. Kral onu idam ettirdi ve adayı kendisinin olarak tuttu. Adamlarının bir kısmını buranın yönetimi için geride bıraktı ve Hıristiyanlara yardım etmek üzere filosuyla birlikte Akka'ya gitti.⁴² Kronikte Isaakios'un Aslan Yürekli Richard tarafından idam edildiği ile ilgili kısmın hatalı olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte eserde verilen diğer bilgiler kısmen tutarlı görünmektedir.

Ernoul, kroniğinde de Richard'ın Kıbrıs Adası'nı nasıl ele geçirdiğinden bahsetmektedir: "*Kraliçe Joanna, gemideki denizcilere, kardeşi İngiltere Kralı'ndan bir haber olup olmadığını araştırmak için karaya çıkmalarını emretti... Bu sırada Kıbrıs imparatoru (Isaakios), tüm ordusuyla Limasol önlerinde kamp kurmuştu. Kutsal Topraklara gidenlerin Kıbrıs Adası'nda şiddete başvurmaları ve yağma yapmalarına karşı savunma için hazırlık yapıyordu. İmparator, gemilerin kıyıya yanaştığını görünce kim olduklarını öğrenmek için bir gemi gönderdi. Gemidekiler, gelenin Sicilya Kraliçesi ve İngiltere Kralı'nın hanımı olduğunu söylediler... İmparator, kraliçeye iki şövalye göndererek dinlenmek ve bir süre konaklamak üzere karaya inmesini, bunu yaparsa şeref vereceğini söyledi. Kraliçe, gemiden inmeyeceğini bildirdi ve İngiltere kralının geçip geçmediği hakkında bilgisi olup olmadığını sordu. Şövalyeler bilgileri olmadığı yanıtını verdiler... İmparator, kraliçenin*

⁴² Amadi, a.g.e. s. 81-82.

karaya çıkmadığını görünce Limasol limanında bulunan tekneleri silahlandırarak gemiyi ele geçirmek üzere hazırladı. Gemidekiler, kadirgaların geldiğini görünce niyetlerinin kötü olduğunu anladılar; demir aldılar ve açık denize doğru yelken açtılar. Fakat onlar henüz açık denize varmadan İngiltere Kralı çıkageldi... İngiltere Kralı, Kıbrıs imparatorunun yaptıklarını duyunca bir kadirgaya bindi ve Limasol'da karaya çıktı. Ardından tüm kadirgalar karaya yanaştılar. İmparator kadirgaları görünce İngiltere Kralı'nın orada olduğunu anladı; bir ata atlayıp dörtnala kaçtı. Onun kaçtığını gören askerleri de dağıldılar ve kaçtılar. Kral karaya ayak bastıktan sonra şehri ve düşman ordusundan geriye kalanları ele geçirdi... Akka'daki Kral Guy, İngiltere Kralı'nın geldiğini haber alınca bir kadirgaya bindi ve Limasol'a giderek kralı buldu... Kral Guy denizden, İngiltere kralı karadan yola çıktılar. En sonunda onu bir şatoda kıştırana dek kovaladılar. İmparatorun karısını ve kızını esir aldılar. Şatodaki büyük hazinesini ele geçirdiler".⁴³ Ernoul'un verdiği bilgilere bakıldığında Richard'ın gemilerinin Kıbrıs'a gelişi ve sonrasında yaşanan gelişmeler daha ayrıntılı bir yorumla aktarılmıştır.

İbnü'l-Esîr de eserinde Aslan Yürekli Richard'ın Kıbrıs'ı alması ve bu olayın sonuçlarıyla ilgili bilgiler vermektedir. Buna göre; 8 Haziran 1191 tarihinde Doğu'ya gelenler arasında İngiltere Kralı Richard da vardı. O yolunun üzerinde bulunan Kıbrıs Adası'nı istila ederek ele geçirdi. İngiltere kralı, Kıbrıs'a varır varmaz Ada hâkimine hainlik ederek Kıbrıs'ın tamamına sahip oldu. Böylece hem kendi topraklarını genişletmiş hem de Frankların gücüne güç katmıştı. Kıbrıs'taki işlerini tamamlayınca Akka önlerinde bekleyen Frankların yanına gitti. İçi muharip ve eşya dolu 25 parça büyük gemiyle onlara katıldı. Bununla birlikte Müslümanlar, İngiltere Kralı'nın yüzünden benzeri görülmemiş sıkıntılara ve belalara uğradılar".⁴⁴ İbnü'l-Esîr eserinde Aslan Yürekli Richard'ın Kıbrıs'ı ele geçirmesini yüzeysel olarak ele almış ve onun Isaakios'a hainlik ettiğini ileri sürmüştür. İbnü'l-Esîr'in Müslümanlara karşı mücadele etmek ve Kudüs'ü yeniden ele geçirmek amacıyla Doğu'ya gelen bir Haçlı olan Richard hakkında olumsuz bir imaj çizmesi anlaşılır bir durumdur.

⁴³ Ernoul, a.g.e. s. 204-206.

⁴⁴ İbnü'l-Esîr, *El-Kâmil Fi't Tarih*, (Çev. Ahmet Ağırakça; Abdülkerim Özaydın), İstanbul, 1987, s. 60-61.

Isaakios, Richard tarafından Hospitalier Şövalyeleri'nin gözetimine verilmiş ve onlara ait olan Margat (Markab) Kalesi'nde hapsedilmiştir. Karısı ve kızı ise iki kraliçenin bakımına verildiler.⁴⁵ Richard, Kıbrıs'tan büyük bir ganimet elde etmiştir. Isaakios, idareciliği esnasında halka uyguladığı baskılar sonucu Kıbrıs'ta oldukça büyük bir hazine biriktirmişti. Bununla birlikte Kıbrıs asilzadeleri Richard'ın sevgisini kazanmak için ona büyük hediyeler vermişlerdir. Richard, Kıbrıslıların sahip oldukları servetin yarısına el koymuştur. Diğer taraftan I. Manuel Komnenos döneminde uygulanan kanunları yeniden yürürlüğe koydurmuş ve Ada'ya Latin birlikler yerleştirmiştir. Richard, geleceği hakkında kesin bir karar verene kadar yönetmeleri için Kıbrıs'ı Camvilleli Richard ve Turnhamlı Robert adında iki İngilizle bırakarak Akka'ya geçmiştir.⁴⁶

Richard'ın Isaakios'u neden tutsak olarak Hospitalier Şövalyeleri'ne bıraktığına dair kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Bu konuda siyasi sebepler daha ağır basmakla birlikte Richard'ın Isaakios karşılığında onlardan herhangi bir fidye talebinde bulunmadığı bilinmektedir. Isaakios esir kaldığı Margat Kalesi'nden 1193 yılının sonu ya da 1194 yılında serbest bırakılarak özgürlüğüne kavuşmuştur. Isaakios daha sonra Suriye'den ayrılmıştır. Bu sırada III. Aleksios, (1195-1203) kardeşini tahttan indirip yerine geçmişti. Bununla birlikte Isaakios'un yakın akrabası olan yeni imparatoriçe Euphrosyne Doukaina Kamatera onu İstanbul'a getirmek için girişimde bulunmuştur. İmparator ona birkaç mektup göndermiştir. Isaakios kendisini yalnızca Kıbrıs'ın imparatoru olarak değil, her şeyden önce Bizans'ın meşru imparatoru olarak görmekteydi. Böylelikle o imparatorluk iddiasını sorgulayabilecek her şeyi kibirli bir şekilde reddetmiştir. Isaakios, İmparator Aleksios'a karşı bir isyan başlatmaya karar vermiştir. Isaakios, öncelikle Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile ittifak yapmak için iletişime geçmiştir. Isaakios planlarını uygulamaya koyamadan III. Aleksios tarafından rüşvet verilen sakisi tarafından zehirlenerek öldürülmüştür.⁴⁷ Isaakios'un ölümüyle birlikte Angeloslar, Bizans tahtında hak iddiasında bulunan rakipleri Komnenosları bertaraf etmiş oldular.

⁴⁵ Hill, a.g.e. s. 321.

⁴⁶ Şahin; Üstün, a.g.m. s. 271.

⁴⁷ Collenberg, a.g.m. s. 154-155.

Niketas Khoniates, Isaakios'un esaretten kurtulması ve sonrasında yaşanan gelişmelerden bahsetmektedir: *“Kıbrıs Adası'nın hem efendisi hem de tahrip edicisi haline gelen Isaakios Dukas Komnenos, deniz yoluyla Filistin'e giderken İngiltere Kralı I. Richard tarafından esir edildi ve maiyetinden birisine kırbaçlanması gereken bir köle olarak hediye edildi. Her tarafta ağızdan ağıza bu hainin sefil bir ölüme mahkûm olduğu rivayet edildi fakat sonradan bu rivayetin yanlış olduğu ortaya çıktı. Isaakios zincirlerinden çözüldü ve hapisten çıkarıldı fakat bunun böyle olması hataydı. Isaakios hemen Selçuklu Sultanı Keyhüsrev'in yanına gitti. Sultan tarafından misafir olarak ağırlandı ve böylece Isaakios'un tahta acıkmak için eski ihtirası yeniden canlandı. Bizans İmparatoru Aleksios, Isaakios ile yakın akraba olan Euphrosyne'nin teşviki ile mektuplar yazıp onu geri çağırdı fakat Isaakios böyle bir mektup aldığı anda sadece kızdı ve teklifleri reddetti. Zira kendisinin idare etmeyi öğrendiği, idare edilmeyi öğrenmediğini, başkalarına yol göstermeyi öğrendiğini, başkalarına itaat etmeyi öğrenmediğini söyledi. Anadolu'daki Türk beylerine mektuplar yazarak; kurulu otoritelere karşı yasak ve isyan şeklinde davranışlar teklif etmedi fakat kendisinin imparator olmasına yardım edeceklere büyük ödüller vat etti... Neyse Isaakios Komnenos az sonra ruhunu teslim etti. Ayrıca denir ki kötüler asla tabii bir ölümlerle ölmez; bu da İmparator Aleksios tarafından büyük paralarla elde edilip kandırılan birisinin elinden içtiği zehirle öldü”*.⁴⁸ İmparator Aleksios tarafından zehirletilen Isaakios hayatının son anına kadar Bizans tahtı için mücadele etmekten geri durmamış ve bu amacı uğruna sonunda canından olmuştur.

Sonuç

Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un yeğeni olan Isaakios Dukas Komnenos'un hayatı oldukça trajik bir şekilde ilerlemiştir. İmparator tarafından erken yaşlarda Kilikya valiliğine getirilen Isaakios'un Ermenilerce esir alınması ve destekçisi I. Manuel'in ölümü şüphesiz hayatındaki önemli kırılma noktalarından biri olmuştur. Diğer taraftan bir süre sonra teyzesinin yardımıyla Andronikos Komnenos tarafından esaretten kurtulma ve İstanbul'a geri dönme şansını elde etmiş olan Isaakios; bu noktada bir kez daha kendi bildiğini okumayı

⁴⁸ Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, (Çev. Işın Demirkent), İstanbul, 2013, s. 14-15.

tercih etmiştir. Kıbrıs'a gidip burada bağımsızlığını ilan etmesi ve Ada'da kurduğu despotluk rejimi dönemin şartları göz önüne alındığında olağan bir durumdu. Isaakios sonuçta bir Komnenos'tu ve bu yüzden hayatı boyunca hedefi hep tahtta hak iddia etmek olmuştur. Kaynaklar Isaakios'un Kıbrıs idaresinin despotça olduğunda hemfikirlerdir. Bununla birlikte onun bir devlet adamı olarak yetenekli olduğu söylenebilir.

Isaakios ve dönemin Kıbrıs'ını ele alan kaynaklardaki bilgilerin yetersiz ve tutarsız oluşu ister istemez konunun irdelenmesini zorlaştırmaktadır. Diğer taraftan Niketas Khoniates gibi tarihçilerin Bizans Devleti'nin meşru kralı karşısında Isaakios gibi tahtta hak iddiasında bulunan kişilere karşı olan tutumunun tarafsız olması beklenemez. Aynı şekilde Latin kaynaklarınca Aslan Yürekli Richard'ın Kıbrıs'ı ele geçirmesinin meşrulaştırılması, Haçlıların çıkarları doğrultusunda bir gelişme olduğu için objektif bir zeminde ele alınmasını neredeyse imkânsız kılmaktadır. Yine de kaynaklarda geçen bilgiler arasında yanlış ve tutarsız bilgiler bulunmuş olsa da gerçekleşen olaylar silsilesinin belirli bir noktada birbiriyle örtüştüğü görülmektedir.

Kaynakları tenkit edip birbiriyle karşılaştırdığımızda; yaklaşık olarak 1155 yılında dünyaya gelen Isaakios'un 1174/75 yılında İmparator I. Manuel tarafından Kilikya valisi olarak görevlendirildiği anlaşılmaktadır. 1176 yılından sonra Ermeniler tarafından esir alınan Isaakios; III. Rupen'e karşı 1183 yılında çocuklarıyla birlikte Antakya Prinkepsi III. Bohemond'a esir olarak verilmiştir. Daha sonra Andronikos Komnenos tarafından esaretten kurtarılan Isaakios 1184 yılında Kıbrıs'a ulaşmıştır. Burada Bizans'a karşı bağımsızlığını ilan eden Isaakios 1191 yılına kadar Kıbrıs'ta hüküm sürmeyi başarmıştır.

Isaakios'un yaklaşık yedi yıl kadar yönetimi altında kalan Kıbrıs dönemi hakkında ne yazık ki yok denecek kadar az bilgi vardır. Kaynaklarda geniş bir şekilde onun Ada'ya gelişi ve daha sonra I. Richard tarafından yenilerek esir edilişi ele alınmıştır. Bu süre zarfında arada geçen dönemle ilgili olarak yalnızca kendi adına bastırıldığı paralar ile ilgili somut kanıtlar vardır. Aslan Yürekli Richard, Kıbrıs'ta Isaakios'a karşı saldırıya geçtiğinde, halk Haçlıları kurtarıcı olarak görmüştür. Oysaki idareci sınıfı değişmekle birlikte Ada için sonuç yine hep aynı kalmıştır. Kıbrıslılar ellerinde ne varsa yarısını Richard'a verdiler. Kıbrıs Adası tarih

boyunca tıpkı diğer tüm adalar gibi dışarıdan istilalara maruz kalmış ve bunun neticesinde her zaman ağır bedeller ödemek zorunda kalmıştır.

Kıbrıs'ın Aslan Yürekli Richard tarafından eline geçirilmesi, başta yerli halk için çok büyük bir değişikliğe neden olmamakla birlikte bölgedeki Haçlılar için büyük bir siyasi kazanım olmuştur. Kudüs düştükten sonra Akka'yı elinde tutan Haçlılar, Kıbrıs'ın Latinler tarafından alınmasıyla Doğu'da kendilerine güvenilir bir sığınak ve müttefik elde etmiş oldular. Ada kısa bir süre için Tapınak Şövalyeleri'nin idaresinde kaldıktan sonra Eski Kudüs Kralı olan Lusignan'lı Guy tarafından alınıp yaklaşık olarak üç asır kadar bu hanedanlık tarafından idare edilmiştir. Kıbrıs'ı bir sömürge yeri olarak değil, kalıcı bir yerleşim yeri olarak gören Lusignanlar döneminde yerli halkın refah seviyesinde belirli bir iyileşme meydana gelmiştir. 1291 yılında Suriye Filistin bölgesinde bulunan son Haçlı toprağı Müslümanlar tarafından fethedildiğinde Hristiyanların birçoğu Kıbrıs'a göç etmişlerdir. Böylece Haçlılar, Kıbrıs sayesinde Doğu'da bir müddet daha varlıklarını devam ettirme şansını elde etmişlerdir.

Kaynakça

Abu'l-Farac, Gregory, *Abu'l-Farac Tarihi*, (Çev. Ömer Rıza Doğrul) I, Ankara 1999.

Amadi, *The Chronicle of Amadi*, (Trs. Nicholas Coureas; Peter Edbury) Nicosia 2015.

Angold, Michael, *The Byzantine Empire, 1025-1204. A Political History*. London 1997.

Bahaddin bin-Şeddad, *Selahaddin-i Eyyubi*, (Çev. Mehmet Selim Bilge) Diyarbakır 2015.

Baraton, E. "Histoie D'une Imposture: Isaac Doukas Comnène "Empereur De Chypre". *Collana Confronti su Bisanzio*, 7, (2019), 4-27.

Collenberg W. H. Rudt de. (1968) "L'empereur Isaac de Chypre et sa fille (1155-1207)", *Byzantion*, 38, (1968), s. 123-179.

Edbury, Peter, W. *The Kingdom of Cyprus and Crusades, 1191-1373*. Cambridge 1994.

Ernoul, *Haçlı Seferleri Tarihi, Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi*, (Çev. Ahmet Deniz Altunbaş) İstanbul 2019.

Ersan, Mehmet, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Ankara 2007.

Grierson, P. *Byzantine Coins*. Berkeley and Los Angeles 1982.

Hill, George, *A History of Cyprus*. I, Cambridge 1940.

İbnü'l-Esir, *El-Kâmil Fi't Tarih*. (Çev. Ahmet Ağırakça; Abdülkerim Özyayın) XII, İstanbul 1987.

Khoniates Niketas, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hânedanı'nın Sonu ve II. Isaakios Agelos Devri*. (Çev. Işın Demirkent) İstanbul 2006.

Khoniates Niketas, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*. (Çev. Fikret Işıltan) Ankara 2020.

Khoniates, Niketas, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, (Çev. Işın demirkent.) İstanbul 2013.

Kinnamos, Ioannes, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*. (Çev. Işın Demirkent) Ankara 2020.

Metcalf, D. M. *Byzantine Cyprus 491-1191*, Nicosia 2009.

Metin, Hüseyin, *Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış*, İstanbul 2021.

Roger de Hoveden, *The Annals of Roger de Hoveden*. (Trs. Henry T. Riley) I, London 1964.

Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, (Çev. Fikret Işıltan) II, Ankara 2008.

Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, (Çev. Fikret Işıltan) III, Ankara 2008.

Şahin, Seyhun; Üstün, Ergun, (2016) "Kıbrıs Adası'nda Haçlı Hakimiyetinin Kuruluşu", *Cappadocia Journal and History of Social Sciences*, 7, 265-279.

Simbat, Başkumandan Simbat Vekayinamesi (951-1334), (Çev. Hrant D. Andreasyan) İstanbul 1946.

Süryani Mihail, *Süryanî Patrik Mihailin Vakainamesi (1042-1195)*, (Çev. Hrant D. Andreasyan) Basılmamış eser 1944.

Üstün, Ergun. "Lusignanlar Döneminde Kıbrıs Adası 1192-1489" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir 2017.

Willermus, *Haçlılar Türkler Karşısında, Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği (1143-1184)*. (Çev. Ergin Ayan) İstanbul 2019.

Extended Abstract

After the end of the long reign of Manuel Comnenos (1143-1180), some problems emerged in the Byzantine Empire. During this period, the state's struggles, especially against the Bulgarians, weakened the central authority; this made it difficult to maintain control in regions far from the center. On the other hand, it should not be forgotten that Manuel I was defeated by the Seljuks at the Battle of Miryokefalon in 1176. Isaac Comnenos would not only declare his independence in Cyprus but also claim legitimate claim to the Byzantine throne for the empire, taking advantage of this period when the central authority was weakened. Unfortunately, the information on Isaac life and the period of his rule in Cyprus in the main sources of the period is quite limited and inconsistent with each other. This situation inevitably causes some difficulties in the research of the subject. In addition, we see that there has not yet been an independent study on the subject in our country. Nevertheless, it is quite remarkable that Isaakios Komnenos declared his independence in Cyprus and made a daring attempt to claim legitimate claim to the Byzantine throne and made political alliances in this direction and issued coins in his name. In this study, Isaac's activities and the Cyprus of the period will be discussed in the light of the main sources and with the help of research works.

The first information about Isaac life is found in Byzantine writer Nicetas Khoniates' "Historia". According to this; Isaac Ducas Comnenos was the grandson of Emperor Manuel I Comnenos's older brother, the sebastokrator Isaac. The father of Isaac, whose mother Irene belonged to the Komnenos family, is unknown. However, the name "Ducas" is associated with his father. Born in 1155, Isaac was appointed governor of Cilicia by his uncle Emperor Manuel in 1174/5. It was probably while he was governor of Cilicia that Isaac married the daughter of Taurus II, the so-called "Lord of the Mountains", and became related to Armenians.

There is no precise information about the date of the marriage, but judging from the fact that his children were old enough to be captured by Bohemond III in 1182, it is possible that this marriage took place before 1178, when he himself was captured. Isaac had a daughter and a son from this marriage, but his son died between 1187 and 1191, leaving only his daughter as his heir. However, Isaac marital bond with the Armenians did not prevent him from being captured by them. Isaakios was captured in a battle against the Armenian Rupen III (1175-1187), who had allied himself with the Seljuks after the Battle of Miryokelafon in 1176.

For Isaac Comnenos, who was virtually abandoned to his fate in the East after the death of Manuel I and was captured by the Armenians in a battle as

mentioned earlier, Andronicus Byzantine regency was instrumental in his release from captivity. Through the intercession of his aunt Theodora, half of the ransom for Isaac Comnenos' liberation was paid by Emperor Andronicus and he was allowed to collect the rest from Cyprus. The Knights Templar vouched for Isaac to pay the remaining ransom and his children were held captive by Bohemond III until the payment was completed. When Andronicus Comnenos became regent of Alexios II the Younger, Isaac was released on the bail of Andronicus wife Theodora, who arranged a ransom payment of 60,000 bezants, 30,000 of which was paid in advance.

The Knights Templar vouched for him for the outstanding 30,000 bezants. Isaac sailed to Cyprus in 1183 or early 1184, where he quickly collected the promised sum from the population through taxation. On the other hand, it remains unclear how he managed to make himself accepted by the islanders. In what capacity did he come to Cyprus? Was he appointed as governor? Whom did he succeed? None of this is clear, but what is certain is that he was accepted in Cyprus, where he was able to tax its inhabitants, as well as being approved by the empire. Isaac, on the other hand, ensured that the Church played its part in his coronation. Thus the archbishop of Cyprus, acting with semi-independent authority, crowned Isaac.

In 1187, the city of Jerusalem was taken back from the Crusaders by Sultan Saladin. This caused a great outrage in Europe. As a result of the Pope's call, it was decided to organize a new Crusade in Europe to liberate Jerusalem from the hands of the Muslims. One of the participants in this crusade, which went down in history as the Third Crusade (1189-1192), was King Richard of England, known as "Lionhearted". Richard the Lionheart, who set out on the expedition by sea, although he failed to capture Jerusalem, he led to the beginning of an end that would completely change the fate of Cyprus.

By 1191, Isaac had largely lost the sympathy of the Cypriots with his heavy taxation and confiscation policies. The allegations we have briefly mentioned above, which would not be expected to appear in contemporary sources because they would not be allowed to do so, such as that Isaac raped young women and punished people by amputating their limbs, make it clear that he was an evil and violent man. Isaac was probably an immoral despot and was well on his way to becoming a tyrant. Sources say that when Isaac was angry, his lower jaw constantly trembled and made noises like a boiling teapot. It should be noted, however, that he was a man of talent.

On April 10, 1191, Richard the Lionheart set sail from Messina with his troops for Acre. On board one of Richard's ships were his fiancée Berengaria and his sister Joanna. During the voyage, the ships were exposed to severe

storms and became separated from each other. Richard's ship was caught in a great storm and he was able to reach the island of Rhodes, albeit with difficulty. Richard had the opportunity to rest here from April 22 to May 1, as the sea was holding him back. While he was in Rhodes, the ship Joanna and Berengaria were on and two other ships drifted to Cyprus. The ship Joanna and Berengaria were on approached the harbor of Limassol and anchored there. The other two ships hit rocks and sank. The surviving soldiers were arrested by Isaac Comnenos as soon as they landed. Isaac then sent an officer to the ship anchored in Limassol harbor and invited Richard's sister and her fiance to come ashore, but they refused. They were then denied food and fresh water. When Richard the Lionheart learned of this mistreatment of his sister and fiancée, he was furious. As soon as he arrived in Cyprus, he landed troops in the harbor of Limassol and attacked the city. The Latin merchants in Limassol and the Cypriots, who hated Isaac' rule, welcomed Richard as a savior. Isaac, meanwhile, had retreated to the town of Kilani.

Isaac had expressed his willingness to negotiate with Richard and arrived safely at Richard's headquarters. Here he offered to compensate Richard for his losses and to allow the British soldiers to buy food without paying customs. Isaac would not leave the island and would send his daughter to Richard as a hostage. Isaakios approached Richard only to learn about his power and intentions. That same night he returned to Kolossi Castle, from where he sent a humiliating message to the king demanding that he leave the island without delay. Enraged by Isaac behavior, Richard dismounted his horses, which had remained on the ships until then, and attacked Isaac headquarters. He returned with an enormous booty, including the imperial standard.

When Isaac realized the seriousness of the situation, he immediately went to Famagusta. The British pursued Isaac by land and sea. Isaac did not defend the place and retreated to Nicosia. Meanwhile, he sent his wife and daughter to Kyrenia Castle. Isaac moved on Famagusta to attack Richard. Richard's troops defeated Isaac near the village of Tremithos. When Isaac was defeated, he fled to Kantara, a fortified position. Richard, meanwhile, entered Nicosia. The Cypriots remained indifferent to the attacks against Isaac during this period. They were obviously fed up with Isaac tyrannical rule and now looked to the Crusaders for help. When Richard fell ill while in Nicosia, Guy of Lusignan took charge of the army. Guy attacked Kyrenia Castle and succeeded in capturing Isaac family. The Crusader forces then began to lay siege to the castles of St. Hilarion and Bufavento. Meanwhile, Isaac, whose family had been taken prisoner and left unattended by his people, had lost his nerve. Isaac could not bear it any longer and surrendered to Richard without any conditions.

Isaac was given by Richard to the custody of the Knights Hospitallers and imprisoned in their castle of Margat. His wife and daughter were given into the care of the two queens. There is no conclusive evidence as to why Richard left Isaac as a prisoner to the Knights Hospitallers. Although political reasons are more likely, it is known that Richard did not demand any ransom from them in return for Isaac. Isaac was released from the Margat Castle in late 1193 or 1194 and regained his freedom. Isaac then left Syria. Meanwhile, Alexios III (1195-1203) had deposed his brother and succeeded him. However, the new empress Euphrosyne Doukaina Kamatera, a close relative of Isaac, attempted to bring him to Constantinople. The emperor sent her several letters. Isaac saw himself not only as the emperor of Cyprus, but above all as the legitimate emperor of Byzantium. As such, he arrogantly rejected anything that might question his imperial claim. Isaac decided to start a rebellion against Emperor Alexios. Isaac first contacted the Seljuk Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev I for an alliance. Before İsaakios could put his plans into practice, he was poisoned to death by his squire, who had been bribed by Alexios III.

The life of Isaac Ducas Comnenos, the nephew of Byzantine Emperor Manuel I Komnenos, was quite tragic. Isaac was appointed governor of Cilicia by the Emperor at an early age, but his capture by the Armenians and the death of his supporter Manuel I was undoubtedly one of the important turning points in his life. On the other hand, Isaac, who had the chance to be freed from captivity by Andronicus Komnenos with the help of his aunt after a while and to return to Constantinople, preferred to do his own thing once again at this point. The fact that he went to Cyprus and declared his independence there and the tyrannical regime he established on the island was a normal situation considering the conditions of the period. Isaac was, after all, a Comnenos and therefore his goal throughout his life was always to claim the throne. Sources agree that Isaac's rule of Cyprus was despotic. However, it cannot be said that he was incompetent as a statesman.